

Kako izboljšati govorno nastopanje učiteljev

Tomaž Petek

Uvod

Učitelj 21. stoletja se mora znati v pedagoškem procesu učinkovito sporazumevati; to predstavlja eno izmed temeljnih kompetenc, v okviru katere ima pomembno vlogo tudi govorno nastopanje v razredu. Usvojeno kompetenco »sporazumevanje v maternem jeziku«, ki jo kot eno izmed ključnih za vseživljenjsko učenje omenja *Evropski referenčni okvir* (2007), razumemo kot osnovo, na kateri je treba graditi sposobnost učinkovitega govornega nastopanja učiteljev¹ (Petek 2018, 2019). V prispevku omenjamo merila za vrednotenje govornega nastopanja učiteljev kot izziv za poučevanje prihodnjih generacij, jedrni del pa ponuja (nekatero) načine, kako lahko učitelj ob dobro razviti lastni jezikovni in metajezikovni zmožnosti izboljša svoje govorno nastopanje, upoštevajoč govorno-izvedbena merila, ter tako prispeva k opolnomočenju na tem področju in h kakovosti poučevanja na splošno.

Merila za govorno nastopanje

O govornem nastopanju na splošno je v literaturi veliko napisanega.² S tem se ukvarjata celotna retorika in del jezikoslovja. Številni avtorji³ večinoma obravnavajo (določena) posamezna merila, značilna za pripravo in vrednotenje govornega nastopanja, Petek (2014) pa je oblikoval celosten didaktični model za razvijanje zmožnosti govornega nastopanja. Ker je za vzgojno-izobraževalni proces smiselno tako pojmovanje meril, ki omogoča razmeroma preprosto uporabo v pedagoški praksi, je osnova te razprave njegov avtorski model, ki omogoča tudi poznejše kritično spremljanje napredka ter ozaveščenosti glede lastne zmožnosti na tem področju. Gre za zakonitosti, ki predvidevajo uresničevanje štirih najpomembnejših področij priprave, izvedbe in vrednotenja govornega nastopa: a) zgradba govornega nastopa (smiselnost, razumljivost in zaokroženost besedila, sestava govora/besedila, ustreznost besedilne vrste, ustreznost teme in izbire vsebine ter

1 Govorno nastopanje je mišljeno kot tvorjenje enogovornih govorjenih besedil, namenjenih širši ali ožji javnosti (Petek 2012a, b, 2013, 2014, 2018, 2019).

2 Leta 2019 je izšla tudi znanstvena monografija *Govorno nastopanje v pedagoškem procesu* (Petek 2019).

3 Npr. Škarić (1991, 2003, 2005), de Beaugrande, Dressler (1992), Kunst Gnamuš (1992), Tomić (1992), Toporišič (1992, 2000), Hudej (2001), Knapp, Hall (2002), Ule (2005), Podbevšek (2006), Žagar, Domajnko (2006), Komar (2008), Tivadar (2009, 2011) idr.

ustreznost konteksta); b) celostni način govorne predstavitve (tekoče, naravno, prosto in razločno govorjenje); c) besedni jezik (izbira ustrezne jezikovne zvrsti, pomensko ustrezna izbira besed, slovnična pravilnost, pravorečni izgovor); č) nebesedni jezik (slušni nebesedni spremljevalci govorjenja, vidni nebesedni spremljevalci govorjenja).

Petek (2012a, 2014, 2018, 2019) navaja, da je strokovna usposobljenost učitelja za govorno nastopanje eden izmed pogojev za njegovo osebno, poklicno in akademsko uspešnost ter da se je učinkovitega in ustreznega govornega nastopanja treba naučiti. Prav zato v nadaljevanju predstavljamo predloge, kako izboljšati govorno nastopanje učiteljev.⁴

Predlogi, kako izboljšati govorno nastopanje učiteljev

Na podlagi izsledkov obširne raziskave⁵ smo izbrali merila, ki se nam zdijo ključna za tvorjenje ustreznih, razumljivih, pravilnih in predvsem učinkovitih enogovornih govorjenih besedil, ter oblikovali (nekatere) predloge, s pomočjo katerih lahko učitelji izboljšajo govorno nastopanje v pedagoškem procesu.

Merilo 1 – Smiselnost, razumljivost in zaokroženost besedila

Ko učitelji oblikujejo govorjeno besedilo kot pripravo na učno uro, jim predlagamo, naj si v obliki t. i. miselnih shem⁶ ali po alinejah zapišejo ključne oz. bistvene podatke, nato pa ugotovijo, ali je iz zapisanega razvidna tema besedila in ali se da ugotoviti, s katerim namenom/čemu so besedilo tvorili; ali so posamezni deli med seboj ustrezno povezani; ali so zajeli vse pomembne sestavine; ali ima besedilo primeren začetek in konec.

Merilo 2 – Sestava govora/besedila

Učitelji naj bodo posebej pozorni, da govorjeno besedilo razdelijo na uvod, jedro in zaključek. V uvodu naj napovejo »dogodek«, o katerem bodo govorili, ter omenijo, komu, kdaj in kje se je to zgodilo; v jedru naj podrobneje predstavijo, kaj vse se je zgodilo; ta del

4 Predlogi so bili oblikovani na podlagi obširne raziskave, ki jo je izvedel avtor tega prispevka; v vzorec je vključil 207 študentov razrednega pouka, ki so se izobraževali za učiteljski poklic (Petek 2012a, 2012b). Na podlagi 5-stopenjske lestvice, ki je objavljena tudi v Petek (2014b), je ocenil govorne nastope vseh v raziskavo vključenih študentov. Glede na izsledke te analize smo oblikovali predloge za izboljšanje govornega nastopanja učiteljev, ki jih predstavljamo v tem prispevku.

5 Gl. podčrtno opombo št. 3.

6 Paxman (2011) govori o miselnih vzorcih (ang. *mindmapping*), ki predstavljajo pomoč pri pripravi na govorni nastop. To je t. i. grafična tehnika, s pomočjo katere si lahko posameznik organizira misli in druge informacije. Uporabimo lahko: besede, številke, slike, različne barve, logična razmerja in prostorsko zavedanje.

je najdaljši; v zaključku pa naj povzamejo bistvo in/ali izrazijo svoje mnenje oz. napovejo nadaljevanje. Ni dobro, da govorni nastop začnejo kar *in medias res* in da ga končajo brez smiselnega sklepnega dela, ker se lahko zgodi, da povedano ne bo smiselno in razumljivo. Vsebine t. i. tridelne sestave učitelji prilagodijo temi.

Merilo 3 – Ustreznost besedilne vrste

Od učiteljev se pričakuje, da obvladajo značilnosti različnih besedilnih vrst. V pomoč so jim lahko t. i. priročniki za učitelje, v katerih je opredeljena (meta)vsebina, ki jo posredujejo učencem. Večinoma so dosegljivi na spletnih straneh posameznih založb. Za potrebe govornega nastopanja je teoretično znanje o besedilnih vrstah (za poučevanje) zelo pomembno.

Merilo 4 – Ustreznost teme in izbire vsebine ter konteksta

Učitelji morajo za učinkovit govorni nastop dobro poznati temo, tj. tisto, o čemer je v besedilu govor, in vsebino, tj. tisto, kar o temi povedo. Upoštevati je treba tudi odvisnost od fizičnega, družbenega, kognitivnega in jezikovnega konteksta. Zavedati se je treba krajevnih in časovnih omejitev, npr.: kako je govor prilagojen različnim učnim prostorom; kako govor dopolnjujejo različni učni pripomočki in viri, dostopni v razredu; kako je sestavljena obravnava učne teme glede na čas, ki je na voljo. Pozorni morajo biti na to, kakšen odnos med sodelujočimi skuša oblikovati njihov govor. Z vidika kognitivnega konteksta je pomembno, kako obravnava učne snovi prilagoditi predznanju učencev; kako govor učitelja upošteva potrebe, želje, motiviranost učencev za obravnavanje načrtovane učne snovi. Jezikoslovni kontekst v ožjem smislu pa npr. soodloča o tem, kakšna je jezikovna kompetenca poslušalcev; ali obvladujejo vse štiri sporazumevalne dejavnosti (govorjenje, pisanje, poslušanje, branje) oz. do katere stopnje.

Merilo 5 – Tekoče, naravno, prosto govorjenje

Od učiteljev se pričakuje, da vsebino govornega nastopa poznajo širše, kot je obseg predstavljene tematike v sklopu poučevanja. Preučiti morajo tudi ozadje teme in povezovalne lastnosti, ugotoviti medpredmetne povezave, preučiti različne vidike in snov obravnavati na različne načine. Tako bodo lahko govorili tekoče in prosto. Zelo pomembno se nam zdi, da se govorjenega besedila ne naučijo na pamet po zapisani predlogi, ampak da tematiko dobro poznajo in da govorjeno besedilo sproti – v skladu z miselnim tokom in glede na odziv poslušalcev – oblikujejo v smiselne, razumljive in zaokrožene enote. Tudi če se jim pri govorjenju kdaj zatakne, lahko ob dobrem poznavanju širše vsebine to nadomestijo z drugimi besedami/podatki, ki jih prvotno niso mislili vključiti v poučevanje, medtem pa se spomnijo osnovne rdeče niti ter lahko nato nemoteno in tekoče

nadaljujejo. Pri izkušenem učitelju učenci tako zadrege sploh ne bodo opazili. S tem se krepí tudi tekoč in naraven govor (npr. brez uporabe mašil, vezani izgovor nezložnih predlogov). Če so učitelji na govorni nastop dobro pripravljene, ne bo prisotne veliko treme, slišati pa bodo sproščeni in suvereni. Predlagamo še, da pri govornem nastopanju pred seboj – kot predloge – nimajo celotnega zapisanega besedila, ampak – zaradi boljšega občutka – samo oporne točke, ki jih lahko uporabijo tudi v sklopu predstavitve v programu Microsoft PowerPoint. Na različne govorne situacije se morajo spontano odzivati.

Merilo 6 – Razločno govorjenje

Predlagamo, da so učitelji zaradi boljšega uresničevanja tega merila (poleg tega, da morajo jasno izgovarjati glasove in glasovne dele) pozorni na gibanje po razredu. S tem mislimo na to, da ni priporočljivo, da učitelj učencem obrača hrbet ali pred njimi stoji tako, da ga gledajo v t. i. bočnem položaju. Čeprav poznamo več tipov učiteljev, ni primerno, da učenci učitelja poslušajo nekje od zadaj ali da se morajo obračati za njim. Učitelj si prav tako ne sme zakrivati ust z rokami; neprimerno je še, da predolgo piše na tablo in zraven govori; takrat ga namreč učenci ne vidijo v obraz in razločnost govorjenja se samodejno zmanjša; neprimerno je tudi, če učitelj z učenci ne vzpostavlja aktivnega očesnega stika.

Merilo 7 – Ustrezna zvrst jezika

Smiselno se zdi poudariti, da v Sloveniji nimamo načrtnega pouka zborne izreke.⁷ Pri nas jo zato obvladajo le redki – poleg radijskih (in televizijskih) šolanih govorcev in igralcev še učitelji (ne vsi) in teologi. Učitelji bi se morali večkrat – tudi v običajnih, vsakdanjih okoliščinah (npr. poročila na televiziji, radiu, intervjuji), lahko povsem spontano – postaviti v vlogo aktivnih poslušalcev, zelo priporočljivo je tudi kritično samopazovanje; večkrat bi se morali postaviti v vlogo ocenjevalcev in govornjena besedila poslušati na več ravneh – prvič bi se npr. osredinili na njihovo zgradbo, drugič na celostni način govorne predstavitve, tretjič na besedni, četrtič na nebesedni jezik (kjer je to mogoče). Ko bi usvojili vse ravni opazovanja, bi lahko opazovali in ocenjevali celostno; natančno bi se lahko osredinili tudi npr. na širine in ožine pri naglašanih e-jih in o-jih, polglasnike, napake pri naglaševanju, besede z več naglasi, naglasne tipe, pridevniško stopnjevanje, izgovor črke l, variante fonema v, na izgovor predloga v itn. Ko bi pridobili možnost poslušanja in posledično kritičnega ocenjevanja na vseh omenjenih ravneh, bi

---

7 Razen na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo ter na Radiu Slovenija (Šeruga Prek, Antončič 2004). Šele v zadnjem obdobju pa zbornemu knjižnemu jeziku več pozornosti namenjajo npr. na Filozofski fakulteti, Fakulteti za družbene vede in na Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani. Ob teh ugotovitvah pa kljub vsemu ne smemo pozabiti na vsebine, ki jih učni načrti predpisujejo za osnovno in srednje šole.

lahko strokovno ocenjevali celotno podobo govornega nastopa in bili tako pozorni tudi na svoje napake.

Merilo 8 – Pomensko ustrezna izbira besed

Predlagamo bolj načrtno posvečanje vsebini, kot je ukvarjanje s terminologijo, z izbiro besed, z deležem subjektivnosti/objektivnosti pri govorjenju. Kot usposobljeni govorniki morajo učitelji v pripravi na govorni nastop presoditi o primerni uporabi besed – ni vsaka beseda primerna za vsakega učenca oz. za vse okoliščine sporočanja. Zelo pomembno pri tem je, da imajo ozaveščene različne možnosti poimenovanj in da v danih okoliščinah izberejo pravo. Paziti morajo na natančnost izražanja, da ohranjajo strokovnost. Odločiti se morajo tudi, ali bodo uporabljali natančnejša poimenovanja namesto splošnejših, kako bodo izmed podobnih izbrali primerno poimenovanje itn.

Merilo 9 – Slovnična pravilnost

Uresničevanje slovnične pravilnosti med drugim povezujemo s pripravljenostjo na govorni nastop in prozodičnimi lastnostmi govora. Če se učitelj na nastop učinkovito pripravi, bo tako predvidel tudi stavčne strukture, o katerih bo že v pripravi na nastop presojal, ali so ustrezne ali ne. Pomaga si lahko tudi z različnimi spletnimi priročniki.⁸ S tem se zmanjša možnost slovničnih napak. Intonacija, poudarki in jakostna izrazitev ter glasnost, hitrost, premori, register in barva pa posredno prav tako vplivajo na slovnično pravilnost. Če učitelj npr. govori zelo hitro, je večja verjetnost, da bo naredil slovnično napako; enako velja, če je preveč pozoren na intonacijo in poudarke ali premore; po navadi velja, da se učinkovitost neke dejavnosti zmanjša, če preveč pozornosti posvečamo drugi dejavnosti.⁹

Merilo 10 – Pravorečje

Predlagamo načrtno vaje iz pravorečja, npr.: podčrtavati naglašene samoglasnike v besedah in glasno branje teh primerov; razvrščati dane besede glede na izgovor naglašanih

8 Npr. Pregibanje besed (<http://besana.amebis.si/pregibanje>), Slogovni priročnik (<http://slogovni.slovenscina.eu>), Slovenski oblikoslovni leksikon (<http://www.slovenscina.eu/sloleks>), Spletni slovar slovenskega jezika (<http://www.slovenscina.eu/spletni-slovar?dictId=79&entryId=22156&ckey=F>), Razvezani jezik (<http://www.razvezanijezik.org>), Slovarček medmetov (<http://bos.zrc-sazu.si/medmeti.html>), s korpusi Gigafida (<http://www.gigafida.net>), Gos (<http://www.korpus-gos.net>), Kres (<http://www.korpus-kres.net/>), Nova beseda (http://bos.zrc-sazu.si/s_beseda3.html), Šolar (http://www.korpus-solar.net/run.cgi/first_form?corpname=fidaplus-solar), s Pedagoškim slovničnim portalom (<http://slovnica.slovenscina.eu>), tudi s spletnima stranema Jezikovno svetovanje (<http://isjfr.zrc-sazu.si/sl/svetovalnica#v>) in ŠUSS (<http://www2.arnes.si/~lmarus/suss/index.html>). (Spletne strani teh priročnikov so zaradi izogibanja podvajanja navedene samo tukaj in ne tudi v seznamu uporabljene literature.)

9 Za več o tem gl. podčrtno opombo 4 in navedene reference.

samoglasnikov (ozki e, široki e, ozki o, široki o, polglasnik) in jih glasno brati, na glas brati tudi primere s predlogom v; ugotavljati naglašeni samoglasnik v deležnikih na -l itn. Predlagamo kratke govorne nastope za vajo. Tako bo učitelj ugotovil, kakšen je njegov vzorec napak, in si prizadeval, da bi ga čim prej odpravil. Ker bo napake tako zaznal, je velika verjetnost, da jih ob pozitivni motiviranosti ne bo več vključeval v svoje govorne nastope. Z vsemi naštetimi vajami se bo nabor besed pri učitelju večal, s tem pa tudi njegova pravorečna zmožnost.¹⁰ Priporočamo uporabo spletnega *Slovenskega pravopisa*. Iskanje je preprosto in dostopno vsem, ki imajo možnost uporabe medmrežja. Enako velja za spletno različico *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*.

Merilo 11 – Jakostno naglaševanje¹¹

Ker je v slovenščini naglasno mesto prosto, priporočamo, da učitelji dosledno uporabljajo jezikovne priročnike. Ozaveščeni morajo biti glede tega, da je pravilno naglaševanje zelo pomembno. Naglas namreč zloge povezuje v besedo. Če ne bi bilo naglasa, med poslušanjem ne bi mogli razčleniti govorne verige na posamezne besede ali pa bi to trajalo zelo dolgo in bi se učenci v govornem toku izgubili. Naglas lahko razločuje tudi pomen. Če se spremeni mesto naglasa ali njegova vrsta, se včasih spremeni pomen besede.

Merilo 12 – Slušni nebesedni spremljevalci govorjenja

Za boljše uresničevanje tega sklopa meril (intonacija, poudarki, hitrost, premori, register, barva glasu) je nujna dobra priprava na govorni nastop. Tisti učitelj, ki bo bolje pripravljen na govorni nastop, bo v svojem govoru lažje vnaprej predvidel potek primerne intonacije, ker bo že vnaprej vedel, kako si bodo v njem sledile stavčne strukture. Intonacija učencu pove, ali ga učitelj kaj sprašuje, mu zapoveduje ali mu preprosto podaja informacije; ali namerava misel končati ali nadaljevati ... Učitelj se mora zavedati še, da poudarjanja ne sme biti preveč, saj v tem primeru učenec težko sledi govorjenemu besedilu. Poudarek v izreku nosi informacijo o tem, kateri del sporočila je z učiteljevega stališča vsebinsko in čustveno najpomembnejši. Če učitelj poudari napačno besedo, se lahko spremeni tudi sporočilo povedi oz. pomen celotnega sporočila. Učitelji se morajo svojega govornega ritma, ki naj bo ustrežno razgiban, ne pa zaletav ali pretirano razvlečen. Spremljati morajo učence in njihov odziv ter hitrost govora nujno prilagoditi okoliščinam. Tudi členjenost besedila s premori je zelo pomembna, saj je besedilo zaradi nje razumljivo. Če učitelj pozna sestavo svojega govorjenega besedila, bo lahko vnaprej

10 Bešter Turk (2011: 122) navaja, da pravorečna zmožnost pomeni obvladanje prvin in pravil zborne izreke, tj. zmožnost sporočevalca, da govori knjižno, in zmožnost prejemnika, da sprejema besedila v knjižnem jeziku. Oba naj bi obvladala knjižne glasnike (foneme) ter prozodične prvine besede, povedi in besedila.

11 Knjižno je poleg jakostnega naglaševanja sicer tudi tonemsko, a ga zaradi narave prispevka ne omenjamo posebej.

natančno presodil, kdaj je premor primeren in kako dolg mora biti. Uresničevanje premorov je koristno za učitelja in učence. Prvi se lahko ob premoru zbere, premisli, kaj je že povedal in kaj bo še moral, drugi pa zaradi premorov lažje sledijo govornemu besedilu. Učitelji naj govorijo v svojem tonskem območju, v katerem se tudi izražajo najlažje, ker lahko v njem brez posebnega truda govorijo najdlje. Z barvo lahko učitelji pri govorjenju izrazijo različna stanja oz. doživljanja; zaradi uporabe tega merila je besedilo lahko bolj poslušljivo, nazorno in kakovostno. Morajo pa se zavedati, da je normalno barvanje navadno takšno, da ne vzbuja posebne pozornosti.

Merilo 13 – Vidni nebesedni spremljevalci govorjenja

Najpomembnejše se nam zdi, da se učitelji tega sklopa meril (mimika, očesni stik, kretnje rok, gibanje po prostoru) zavedajo, da ga uzavestijo ter ga delno spontano in delno načrtno uporabljajo kot sestavni del govornega besedila. V praksi se morajo zavedati, da mimika (obrvi, čelo, veke, mišice na spodnjem delu obraza) pove marsikaj o njih. Pri tem mislimo predvsem na obrazne mišice, ki morajo imeti ustrezno vlogo in spremljati besedno sporočilo; z njim morajo biti usklajene. Učitelj s pozitivno mimiko vzpostavi pozitiven odnos do učenca in hkrati dodatno podkrepi povedano. Če je na vsebino dobro pripravljen in če obvlada tudi širše področje, ki se nanjo nanaša, ter ima še t. i. metaznanje, je lahko pozoren tudi na to merilo, ki je za dober govorni nastop nujno. Priporočamo še, da učitelji vzpostavljajo aktiven očesni stik z vsemi učenci. Tudi če pri učitelju med govorjenjem v mislih potekajo vzporedni miselni procesi (razmišljanje o že povedanem ali tem, kar mora še povedati, o odzivu poslušalcev, tremi idr.), očesni stik (pogled) ne sme uhajati v tla, strop, skozi okno ali vrata niti k izbrani točki v prostoru, kar se v praksi velikokrat dogaja. To morajo učitelji uresničevati na zavestni ravni. Zavedati se morajo, da kretnje rok dodatno podkrepijo povedano in razgibajo govorni nastop, morajo pa biti usklajene z govornim delom, prisotno naj bo tudi naštevanje s prsti. Te kretnje rok naj bi uzavestil vsak učitelj. Zelo pomembno je gibanje po prostoru/razredu, pa tudi to, da kretnje niso vsiljene in da učenci gibanju ne namenjajo pretirane pozornosti. Uresničevanje tega merila mora biti čim bolj naravno in spontano.

Namesto zaključka

»Poklic učitelja zahteva posebno govorno izpopolnjevanje, katerega cilj je t. i. kultivirani govor.« (Podbevšek 2006: 28) To pomeni, da se mora učitelj ob vsebini (z dobro usvojeno jezikovno in metajezikovno zmožnostjo) načrtno in zavestno ukvarjati z rabo jezika, stremeti k zvočno in vidno čim popolnejši obliki ustrezno upovedenega miselnega sporočila (tj. upoštevati mora t. i. govornoizvedbena merila), hkrati pa se mora zavedati

različnosti govornih položajev in posledično uporabe različnih jezikovnih zvrsti. Ker se od sodobnega učitelja v 21. stoletju pričakuje, da obvlada govorno nastopanje, da lahko tvori ustrezna, razumljiva, pravilna in predvsem učinkovita govornjena besedila, je bil temeljni namen prispevka podati (nekateri) predloge, kako lahko izboljša svoje govorno nastopanje v razredu. Ključno se nam zdi, da se zaveda pomena ustrezne usposobljenosti za govorno nastopanje in izkušenj, ki so za to potrebne, da je kritičen do svojega govornega nastopanja, da se vseživljenjsko govorno izobražuje in da se zaveda, da vsem – učencem in ostalim – med drugim predstavlja govorni zgled.

Viri in literatura

- BEŠTER TURK, Marja, 2011: Sporazumevalna zmožnost – eden izmed temeljnih ciljev pouka slovenščine. *Jezik in slovnstvo* 56/3–4. 111–130.
- DE BEAUGRANDE, Robert Alain, DRESSLER, Wolfgang, 1992: *Uvod v besediloslouje*. Ljubljana: Park.
- HUDEJ, Sonja, 2001: Argumentacijski procesi in prepričevalna sredstva v besedilu. *Slavistična revija* 49/3. 205–222.
- KLJUČNE KOMPETENCE ZA VSEŽIVLJENJSKO UČENJE. EVROPSKI REFERENČNI OKVIR, 2007. Luxembourg: Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti.
- KNAPP, Mark, HALL, Judith, 2002: *Nonverbal Communication in Human Interaction*. Toronto: Thomson Learning.
- KOMAR, Smilja, 2008: *Communicative Functions of Intonation: English–Slovene Contrastive Analysis*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- KUNST GNAMUŠ, Olga, 1992: *Sporazumevanje in spoznavanje jezika*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- PAXMAN, Christina, 2011: Map Your Way to Speech Success! Employing Mind Mapping as a Speech Preparation Technique. *Communication Teacher* 25/1. 7–11.
- PETEK, Tomaž, 2012a: Ozaveščenost o javnem govornem nastopanju – priložnost za profesionalni razvoj učitelja. *Jezik in slovnstvo* 57/3–4. 115–129.
- PETEK, Tomaž, 2012b: Criteria for Public Speech Planning: Characteristics of Language Learning. *Linguistica* 52/2012. 381–392.
- PETEK, Tomaž, 2013: Kritični prerez besedilnih vrst v povezavi z učiteljevim oz. vzgojiteljevim govornim nastopanjem. *Revija za elementarno izobraževanje* 6/4. 21–36.
- PETEK, Tomaž, 2014a: Didaktični model razvijanja zmožnosti javnega govornega nastopanja. *Jezikoslovni zapiski* 20/2. 143–161.
- PETEK, Tomaž, 2014b: Ocenjevalna lestvica za učiteljev govorni nastop – na kaj mora biti pedagoški delavec pozoren pri svojem govornem nastopanju. *Slovenščina v šoli* 17/2. 22–35.
- PETEK, Tomaž, 2018: Govorno nastopanje visokošolskih učiteljev. *Pedagoška obzorja* 33/2. 131–143.

- PETEK, Tomaž, 2019: *Govorno nastopanje v pedagoškem procesu*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- PETEK, Tomaž, LAZZARICH, Marinko, 2019: The Attitudes of Slovenian and Croatian Students of Primary Education Towards Spoken Performance in the Pedagogical Process. *X Linguae* 12/1. 3–20.
- PODBEVŠEK, Katarina, 2006: *Govorna interpretacija literarnih besedil v pedagoški in umetniški praksi*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.
- ŠERUGA PREK, Cvetka, ANTONČIČ, Emica, 2004: *Slovenska zborna izreka. Priročnik z vajami za javne govorce*. Maribor: Založba Aristej.
- ŠKARIĆ, Ivo, 1991: Fonetika hrvatskoga književnog jezika. Stjepan Babić idr. (ur.): *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika: nacrti za gramatiku*. Zagreb: HAZU Globus. 61–377.
- ŠKARIĆ, Ivo, 1991: *Fonetika hrvatskoga književnog jezika. Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: HAZU Globus.
- ŠKARIĆ, Ivo, 2003: *Temelji suvremenoga govorništvva*. Zagreb: Školska knjiga.
- ŠKARIĆ, Ivo, 2005: *V iskanju izgubljenega govora*. Ljubljana: Pravljичno gledališče.
- TIVADAR, Hotimir, 2009: Pomen glasoslovja in pravorečja pri učenju slovenščine (s poudarkom na porabskem primeru). Irena Novak Popov (ur.): *Slovenski mikrokozmosi – medetični in medkulturni odnosi*. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije. 41–51.
- TIVADAR, Hotimir, 2011: Vzpostavitev razmerij med govorom in branjem, recitacijo in igranjem. Simona Kranjc (ur.): *Meddisciplinarnost v slovenistiki*. Obdobja 30. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 489–495.
- TOMIĆ, Ana, 1992: Komunikacija na šolskem polju. *Sodobna pedagogika* 43/7–8. 378–395.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- TOPORIŠIČ, Jože, 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- ULE, Mirjana, 2005: *Psihologija komuniciranja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani.
- ŽAGAR, Igor Ž., DOMAJNKO, Barbara, 2006: *Argumentiranost kot model uspešne komunikacije*. Domžale: Izolit.